

platnicah je objavljen seznam hiš in njihovih hišnih imen, sedanji naslov hiše in njihovi lastniki okoli leta 1830.

Druga brošura je nastala v okviru študijskih krožkov. V njih je sodelovalo osemnajst krajanov Planine pod Golico, Prihodov in Plavškega Rovta nad Jesenicami. Med njimi »se najbolj zabrisane sledi spominov dotikajo rudarstva, ki je bilo nedvomno pogoj za poznejšo naselitev in razcvet železarskih Jesenic in ob kmetijstvu kot temeljne dejavnosti domačinov predstavljalo dodatno ali edino možnost za preživetje nekdanjih praviloma velikih rovtarskih družin. A tu ne gre samo za rudarjenje samo, ampak za vrsto dejavnosti, ki se nanj navezujejo, kot so: prevoznništvo, oglarjenje, kovaštvo, gozdarstvo in prevoz lesa«, v uvodu povzemata urednici. In nadaljujeta: »A ker je življenje pestro, tudi spomini

na preteklost obujajo najrazličnejše plati nekdanjega načina življenja in prelomne dogodke, tako na osebni ali družinski ravni kot na ravni lokalne skupnosti in širše« (str. 7).

Tudi v pričujoči knjižici si lahko ogledamo številne fotografije, ki so iz Gornjesavskega muzeja Jesenice in zasebnih arhivov. S seznama hiš na platnicah izvemo, da so bile na tem območju kar štiri gostilne, ena žaga in pet koč (Smučarska, hotel Belcijan, Skalaška koča, Bratstvo, Nemška spodnja, Kadilnikova zgornja), kar ponuja zavidljive turistične potencialne v alpski pokrajini.

Iz uvoda pričujoče brošure izvemo tudi nekaj več o pripovedovalcih samih in virih, ki so jih uporabili pri oblikovanju zgodb. Cilj projekta je bil tudi tokrat »utrjevanje in spoznavanje lastne identitete, da bi se lažje in bolj samozavestno

soočali s sedanjostjo in našli svoje mesto v vedno bolj enoviti prihodnosti« (str. 8). Avtorici ponovno ugotavljata, da bosta zaradi velikega odziva z domoznanstvom v občini Jesenice še nadaljevali, strokovna javnost pa bi rada izvedela kaj več tudi o tem, kako srečanja potekajo, ali pripovedovalci prejmejo navodila, če in kako bo zbrano gradivo tudi strokovno interpretirano. Zanimiva bi bila primerjava, kako se v Sloveniji po posameznih občinah razvija domoznanska dejavnost, povezana s kulturno dediščino. Ali domoznanstvo vključuje še druge teme, na kakšen način se ta dejavnost organizira in kje vse lokalne skupnosti črpajo sredstva za to, da ob vedno manjši proračunski pogači uspevajo prilagajati svojo dejavnost novim razmeram. Pa saj so se tega menda naučile prav iz pripovedovanja sokrajanov, mar ne?

IDA GNILŠAK (ur.) IN NADJA GARTNER LENAC: Zbirka naše mesto in ljudje; Mestni muzej Radovljica, Radovljica 1999, 2004 in 2007

Muzeje radovljiške občine (v nadaljevanju MRO) sestavlja pet samostojnih muzejskih enot – kustodiatov: Čebelarški muzej, Galerija Šivčeva hiša in Mestni muzej v Radovljici, Kovaški muzej v Kropi in Muzej talcev v Begunjah na Gorenjskem. Vsaka od naštetih enot razvija tudi svojo založniško dejavnost, ki v letu 2008 šteje že dvaindvajset enot, med njimi pa so etnologom verjetno najbolj znani muzejski katalogi Čebelarskega muzeja *Pripovedi s panjev*, ki jih je uredila muzejska svetovalka Ida Gnilšak, in sedem letnikov periodične publikacije Kovaškega muzeja z naslovom *Vigenjc*, ki ga ureja višja kustodinja Saša Florjančič.

Mestni muzej Radovljica sodi med najmlajše člane radovljiških muzejev. Nahaja se v prvem nadstropju radovljiške graščine. Pred njegovo ustanovitvijo je bila tu od leta 1974 na ogled Linhartova spominska soba, ki so jo uredili Filmski in gledališki muzej Slovenije iz Ljubljane

in Muzeji radovljiške občine. Leta 1997 je bil z nalogo pripraviti vizijo in strokovne podlage za muzejsko predstavitev osrednje zbirke zgodovine mesta Radovljica oziroma dežele in njenih znamenitih krajanov, predvsem Antona Tomaža Linharta, ustanovljen iniciativni odbor.

Poslanstvo današnjega Mestnega muzeja Radovljica je zbiranje, hranjenje, ohranjanje, dokumentiranje, proučevanje in posredovanje premične kulturne dediščine levega brega Save v občini Radovljica. Gradivo je organizirano v tri temeljne zbirke: Anton Tomaž Linhart in 18. stoletje, Staro mestno jedro Radovljice in Kraji na levem bregu Save v občini Radovljica.

Prostori za stalno razstavo so bili prenovljeni leta 2007, ko je bila obnovljena tudi osrednja, to je baročna dvorana, katero upravlja Občina Radovljica. V letu 2008 je tudi Mestni muzej dobil svojega kustosa; ta je »podedoval« dediščino, ki

sta jo urejali kustodinja Čebelarskega muzeja Ida Gnilšak in direktorica zavoda Verena Štekar Vidic.

Poleg nekaj vsebinsko zaokroženih ali fragmentarnih enot dediščine, ki so se desetletja nesistematično zbirale, je Mestni muzej s pomočjo raznih zunanjih sodelavcev oblikoval tudi svojo zbirko publikacij z vsebino, povezano z mestom Radovljica. Do sedaj so izšli trije zvezki: prvega, *Radovljiško izročilo: Nekaj »radolških« za pokušino*, je leta 1999 uredila Ida Gnilšak, druga dva zvezka *Stanovalci Šivčeve hiše od začetka 18. stoletja do leta 1973* (2004) in *Radovljiške družine v 18. stoletju: Radovljica Mesto* (2007) pa je napisala etnologinja Nadja Gartner Lenac.

Publikacija *Radovljiško izročilo: Nekaj »radolških« za pokušino*, ki je na enaintridesetih straneh izšla leta 1999, je nastala kot nadaljevanje *Pevskih spominov*

* Mag. Tita Porenta, prof. zgod. in univ. dipl. etnol., muzejska svetovalka, Muzeji radovljiške občine, 4240 Radovljica, Linhartov trg 1. E-naslov: titaporenta@gmail.com

RADOVLJIŠKO IZROČILO

NEKAJ »RADOLŠKIH« ZA POKUŠINO

Radovljčanke Mile Zupanove¹ v sodelovanju Krajevne skupnosti Radovljica in MRO. V njem je zbranih enajst pesmi oziroma inačic, ki so bile nekoč zapisane in nekatere že zbrane v dokumentaciji Mestnega muzeja, nekatere pa je zbrala in posredovala domačinka Marija Ana Globočnik (str. 3). Uvodno besedilo je prispevala Marija Cvetek, slavistka in dobra poznavalka gorenjskega ljudskega izročila. Zvezek je uredila in s slikovnim gradivom opremila kustodinja Ida Gnilišak, ki je med drugim kot domačinka že vrsto let zbirala in urejala bogato fotografsko dokumentacijo o Radovljici.

Skupni imenovalec pričujočih pesmi je slikovita ljudska šegavost in zabavljivost, ki kažeta na posebnost okolja in časa, v katerem so nastale (str. 7). Avtorji pesmi so se sicer zgledovali po značilnostih ljudske ustvarjalnosti, vendar so pobudo za svoje pesnjenje našli v vzorcih že znanih ljudskih pesmi, objavljenih v Štrekljevi zbirki.² Radovljčani so jih prikrojili svojim lokalnim posebnostim, zato izpričujejo lokalno kulturno identiteto naselij Predtrg, Mesto in Podmesto, ki so se kot nekdanj samostojne občine po

drugi svetovni vojni zlele v današnje mesto Radovljica. Med splošno slovenskimi najdemo tako tudi v Radovljici varianto pesmi o suhi »šmentani muhi« ali bolhi, ki je pri nas znana kot Pretrška bovha, nastala pa naj bi na podlagi Radovljiške himne, objavljene v knjižici z naslovom *Predtržani, Prešeren in drugi »svetniki« v gramofonu* izpod peresa Antona Cerarja Danila, ki je leta 1911 izšla v samozaložbi. Iz pričujoče zbirke so tudi druge pesmi, ki se dotikajo npr. motiva kopanja zaklada (Kako so Pretržani »šac« kopal), in nekatere stanovske pesmi, namenjene nežnejšemu spolu (Klemenova kelnarca in Gospa Jurgelnova).

Zbiranje in poznavanje tovrstnega izročila ima za lokalno skupnost precejšnjo vrednost. Poleg nastajanja domoznanske literature po mnenju Cvetkove »prijazno vabijo vse tiste, ki v svojih glavah ali na porumenelih papirjih hranijo verze podobnih in pozabljenih stihotvorcev. Poseben izziv pa naj bi bile za vse tiste, ki so izgubili stik s svojimi koreninami ali pa so se nanovo naselili v Linhartovem mestu« (str. 5). Razveseljivo je, da je knjižica tik po izidu že našla prvi odmev v obliki gledališko-plesne priredbe znane igralke, režiserke in vsestranske kulturne ustvarjalke Alenke Bole Vrabc na proslavi ob občinskem prazniku. Naloga muzeja pa je, da del svoje dejavnosti usmerja in nadaljuje z zbiranjem tovrstnega gradiva, ga poveže z duhovnim izročilom panjskih končnic in ga v prihodnje doma in drugod uporabi v obliki raziskovalnih, pedagoških, andragoških in promocijskih programov.

Današnji, pred nekaj leti obnovljeni Linhartov trg je izredno zanimivo polje proučevanja in programov »oživljanja« skoraj vse občinske kulturne infrastrukture. Sodobni popotniki in turisti poznajo številne svetovne in evropske turistične zanimivosti, ob bok katerih si prizadeva postaviti tudi Radovljica, ki ponuja številne enkratne možnosti za daljši postanek in vživljanje v svojo preteklost. Linhartovo mesto je že precej obdelano z urbanističnega vidika (čeprav gre tudi tu predvsem za študije, ne pa javne programe), premalo pa smo poznali njegove nekdanje meščane in njihovo kulturo.

V te namene je ob intenzivnih pripravah na odprtje nove stalne postavitve o An-

tonu Tomažu Linhartu v zadnjih desetih letih nastajal tudi muzejski program za zbirko Staro mestno jedro Radovljice, v okviru katerega sta že izšli dve objavi virov za proučevanje zgodovine in načina življenja prebivalcev stare Radovljice. Zvezki, ki naj bi v prihodnje podobno kot *Vigenjc* posvečeni izbrani temi izhajali bolj redno, sestavljajo domoznansko zbirko *Naše mesto in ljudje*.

Avtorica druge knjižice iz serije *Naše mesto in ljudje* z naslovom *Stanovalci Šivčeve hiše od začetka 18. stoletja do leta 1973* je Nadja Gartner Lenac; knjižica je leta 2004 izšla na enaintridesetih straneh. Šivčeva hiša po svoji prenovi prav gotovo izstopa med starimi hišami na Linhartovem trgu, ki je svojo današnjo podobo dobil v času baroka in v času, ko je tu svojo mladost preživel Anton Tomaž Linhart. V hiši je danes urejena galerija, ki prav tako deluje pod okriljem MRO. Poleg tega je hiša zanimiva tudi kot kulturni spomenik. Na njenem pročelju prepoznamo znano fresko, notranjost poleg razstavnih prostorov za občasne galerijske razstave nudi doživetje nekdanjega domovanja obrtniško-trgovske družine in najem poročne dvorane. Etnologinja Nadja Gartner Lenac³ se je lotila

¹ Egi Gašperšič (ur.) *Pevski spomini Radovljčanke Mile Zupanove* (Radovljica: Glasbeni tisk, Krajevna skupnost, Glasbena šola in Egi Gašperšič, 1999) 35.

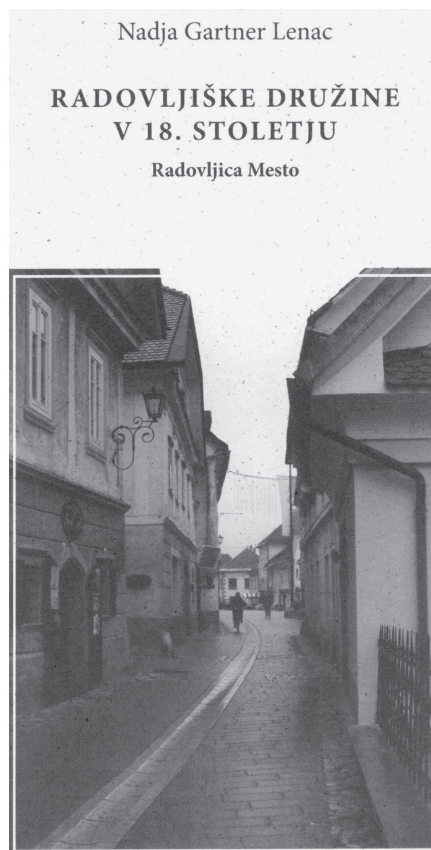
² Karel Štrekelj, *Slovenske narodne pesmi* (Ljubljana: Slovenska matica, 1895–1923).

³ Nadja Gartner Lenac se je v Tržiškem muzeju sedem let ukvarjala s proučevanjem vplivnejših obrtniških družin, ki so pustile gospodarske in kulturne sledi v tržiškem prostoru. Kot primer

proučevanja stanovalcev Šivčeve hiše, ki so tu živeli od začetka 18. stoletja do leta 1973, ko je hišo odkupila Občina Radovljica. V tem času sledi družinam Lasperger, Kramar, Globočnik, Pretner, Ostaševski in drugim prebivalcem; gre za prvi poskus predstavitve radovljiških družin. Ob vsem, kar je avtorica tu objavila, pa je dragoceno še vse tisto gradivo, ki ga je zbrala in je izziv za podobne predstavitve preostalih družin po hišah na sedanjem Linhartovem trgu v Radovljici in neposredni okolici (str. 3).

Nadja Gartner Lenac je z raziskavo poskušala na primeru stanovalcev Šivčeve hiše prikazati delček mestne zgodovine, razvoj prebivalstva v mestu, družinska, sorodstvena in socialna razmerja. Viri, iz katerih je črpala podatke, so cerkvene in civilne matične knjige, knjige župljanov, popisi prebivalstva in katastri. Na podlagi analize naštetih virov je izpisovala vse osebe, ki so se v obdobju med letom 1770 in 18. marcem 1946 rodile v Mestu št. 33, po tem letu pa je hiša dobila naslov Mestni trg 22 (danes Linhartov trg 22). Poleg oseb, ki so se tu rodile in živele, je skušala slediti tudi vsem, ki so se pozneje od tu izselili, proučevanje Statusov animarumov pa je omogočalo tudi sledenje družinam, ki so bile v sorodstvenem razmerju s stanovalci Šivčeve hiše, poleg tega pa tudi bogat vir za lokalna domača hišna imena. Ugotavljala je tudi poklicno strukturo. Zanimivo je, da o cehih, v katere so se združevali srednjeveški obrtniki, v Radovljici ne vemo ničesar. »Vzrok je verjetno v tem,« sklepa Nadja Gartner Lenac, »da je bilo obrtnikov istovrstne dejavnosti premalo, zato cehi sploh niso obstajali« (str. 9). Tudi na podlagi popisa prebivalstva radovljiške fare leta 1754 je bilo mogoče prebivalce razvrščati v kmete, kajzarje, gostače, posle in pripadnike neagrarnih poklicev, ki pa niso specifičirani. Nekaj več sporoča terezijanski kataster s seznamom hišnih lastnikov leta 1761, ki navaja tudi obdavčene obrtnike. Med metodološke težave spadajo tudi različni zapisi priimkov radovljiških meščanov,

zato se je avtorica odločila, da je pri vseh priimkih navedla vse njihove različice. Opisom zgoraj omenjenih družin v nadaljevanju sledi še navedba uporabljenih virov in literature ter objava fotografij Šivčeve hiše. Žal pa besedilo nima angleškega povzetka, ki bi izpolnil tudi drugi namen knjižice, mesto približati tujim obiskovalcem.

Tudi drugi zvezek iste avtorice z naslovom **Radovljiške družine v 18. stoletju: Radovljica Mesto**, je na sedemindvajsetih straneh izšel ob 250-letnici rojstva velikega moža slovenske kulture, Antona Tomaža Linharta, in sicer leta 2007 kot del projekta Živimo Linhartovo mesto. Publikacija je nadaljevanje sistematičnega raziskovanja arhivskih dokumentov o radovljiških družinah. Temeljno gradivo za raziskavo so bile cerkvene matične knjige, popis prebivalstva radovljiške fare iz leta 1754 in knjige župljanov. Časovno je knjiga omejena na 18. stoletje, ko se je Radovljica prostorsko delila na Mesto, Predmesto in Predtrg. V njej bremo o tem, koliko prebivalcev je takrat štel Mesto, kdo je živel v starodavnih hišah, s čim so se ukvarjali prebivalci in

kako so bili med seboj družinsko in socialno povezani. S to raziskavo je povezan tudi prispevek Nadje Gartner Lenac in Verene Štekar-Vidic v *Linhartovem zborniku*, ki je izšel leta 2005 ob 250-letnici rojstva A. T. Linharta,⁴ raziskava pa je bila uporabljena tudi pri pripravi nove stalne postavitve, in sicer pri oblikovanju panoja Radovljice, kakršno je doživljal mladi Linhart v času, ko se je kot fantič podal v svet. Sestavni del pričujoče razstave je tudi video posnetek, nekakšen sprehod po Radovljici, kot jo predstavlja obravnavani zvezek. Žal je tudi ta zvezek brez povzetka v tujem jeziku.

Radovljica je bila v drugi polovici 18. stoletja malo podeželsko mesto. V Mestu je v osemindvajsetih hišah živele okoli štiristo prebivalcev. Leta 1770 so bile hiše prvič oštevilčene, po združitvi dveh hiš leta 1784 so hiše ponovno oštevilčili, tretjič in zadnjič pa so hiše v Radovljici oštevilčili 18. marca 1946. Mesto je živele znotraj obrambnega obzidja iz 15. stoletja, ki je nastalo med turškimi vpadi oziroma tedaj, ko je Radovljica dobila mestne pravice. Znotraj znanege tlorisa iz jožefinskega katastra so v naselbinskem razvoju že od 14. stoletja prepoznavni župnijski kompleks, graščina zemljiških gospodov radovljiškega gospostva grofov Thurn-Valsassina in hiše meščanov.

V nadaljevanju projekta Živimo Linhartovo mesto si Mestni muzej Radovljica prizadeva rezultate raziskave Nadje Gartner Lenac uporabiti pri natančnejšem proučevanju posameznih socialnih plasti prebivalcev mesta v 18. stoletju in jih v obliki muzejskih programov vključiti v vsakdanji utrip trga. Ker ima muzej za to premalo strokovnega kadra, bomo morali pri tem sodelovati predvsem z drugimi muzeji in strokovnjaki za delo z javnostmi. Zbirka Naše mesto in ljudje Mestnega muzeja Radovljica ima tako povsem jasno perspektivo.

4 Verena Štekar-Vidic in Nadja Gartner Lenac, Radovljica v času Linhartovega otroštva. V: Ivo Svetina (ur.), Francka Slivnik (ur.) in Verena Štekar-Vidic (ur.), *Anton Tomaž Linhart. Jubilejna monografija ob 250-letnici rojstva* (Ljubljana in Radovljica: Slovenski gledališki muzej in Muzeji radovljiške občine, 2005) 471–500.

dobro raziskovalne prakse je bilo leta 1995 izdelano družinsko drevo čevljarске rodbine Dobrin, ki ga je za muzej leta 1997 vizualiziral Miha Dobrin in je del stalne čevljarске zbirke Tržiškega muzeja.

JERNEJ MLEKUŽ: burek.si?! koncepti | recepti; Studia Humanitatis (Zbirka Varia), Ljubljana 2008, 202 str.

Celotno zgodovino kulturnih študij bi bilo mogoče povzeti kot postopno emancipiranje predmetov analize, ki so spričo svoje navidezne profanosti ali celo banalnosti v znanstveni skupnosti do nedavnega veljali za nevredne resne obravnave. Od pijančevanja in drugih aspektov »navadne« delavske kulture pri začetnikih kulturnih študij do poznejših spoprijemov z različnimi segmenti popularne kulture: kulturne študije se vztrajno usmerjajo v analizo zanemarjenih in neuglednih fragmentov naših vsakdajšnjikov, saj slednji niso pomembni zgolj kot elementi resničnih življenj resničnih ljudi, temveč tudi oziroma predvsem kot artikularni pričevalci o mrežah oblastnih razmerij, ki prepredajo materialno in ideološko resničnost. Mlekuževa študija bureka v Sloveniji, pri založbi Studia humanitatis objavljena v knjigi *burek.si?! koncepti / recepti*, se lepo umešča v ta širši politično zaznamovan epistemološki kontekst kulturnih študij, pri čemer pa hkrati ohranja množico avtorskih podudarkov in izpeljav, ki analizo odrešujejo spon sicer pogostih postopkov zgolj aplikacije uveljavljenih spoznavnih načel na lokalne kontekste.

Mlekuž pri analizi izhaja iz ugotovitve, da je burek v Sloveniji izrazito označen objekt: hrana, ki je bistveno več kot zgolj hrana, predmet, ki smo mu »naložili toliko pomenov, da se pogosto zdi, da (se) sploh ne ve več, kaj naj bi bil« (str. 20). Po konceptualizaciji analitičnega orodja, v prvi vrsti Foucaultovega koncepta diskurza, v manjših segmentih pa tudi raziskovalnih nastavkov avtorjev, kot so Edward Said, Dick Hebdidge, Roland Barthes, Ernesto Laclau, Chantal Mouffe in Pierre Bourdieu, Mlekuž svojo analizo razvija skozi nizanje, v mnogočem pa tudi sopostavljanje in kritično kontrastiranje različnih diskurzov, ki se v Sloveniji že nekaj desetletij krešejo na bureku. Kot ključne tu izpostavlja diskurze najprej zdrave prehrane, ki burek degradirajo spričo njegove nezdrave »mastnosti«. Tem sledijo najstniški proto-opozicijski diskurzi, ki burek nasprotno konstruirajo kot »kul« v mnogočem ravno spričo njegovega izstopanja iz normativnih okvirov skrbi za zdravo telo. Nadalje so tu nacionalistični diskurzi, ki burek uporabljajo kot označevalec »juga«, »Bosancev«, »Čefurjev« in podobno, s tem pa tudi kot ideološko orodje simbolne diskreditacije priseljencev iz drugih nekdanjih jugoslovanskih republik v Sloveniji. In končno, avtor predstavlja tudi alternativne (afirmativne) diskurze: te v grobem deli na nenacionalistične in protinacionalistične, pri čemer poudarja, da je za oboje značilno jasno nasprotovanje izrabam bureka v nacionalističnih diskurzih, nenazadnje pa tudi nacionalizmu kot takšnemu. Vsakega od teh diskurzivnih sklopov Mlekuž predstavlja in utemeljuje s pravim bogastvom primerov, ki odlično ilustrirajo vse razsežnosti umeščenosti bureka v slovenske vsakdanje ideologije in prakse. Od časopisnih člankov, oglasov, spletnih strani, osebnih pričevanj do fotografij in stripovskih podob, težko si je predstavljati, da je avtorjevemu skrbnemu očesu ušla kakršnakoli podrobnost v zvezi z življenjem bureka v Sloveniji. Pomembno pri tem je, da Mlekuž nobene od ilustracij ne

pusti same: kljub temu da je tekst umeščen v čvrst interpretativni okvir, vsak primer spremljajo interpretacije, nenazadnje pa tudi vprašanja. Študija *burek.si?! koncepti / recepti* namreč ne pristaja na linearno interpretacijo pomenov, ki jih je burek z leti pridobil v Sloveniji. Kljub temu da so v delu izpostavljeni relativno konsistentni grozdi diskurzivnih operacij, avtor poudarja, da ti niso enoznačni in če je le mogoče, izpostavlja poudarke, ki kažejo na latentne protislovnosti v navidez jasnem manifestnem pomenu. Znamenito skladbo Ali Ena Sirmi & mesni, denimo, korektno prikaže kot sicer od »burekborcev« navdušeno sprejeto napol uradno himno njihovega nasprotovanja nacionalistični degradaciji bureka kot hrane in kot simbola, a hkrati vestno izpostavi razmeroma ambivalenten, celo poudarjeno neangažiran odnos, ki ga ima do bureka avtor skladbe sam.

Jernej Mlekuž študijo sklene z ugotovitvijo, da je burek ujet v mnoge, pogosto celo izključujoče se diskurzivne okvire, ki ga konstruirajo na kar najbolj različne načine. Tu naj bi bili posamezniki, ki te diskurze rabimo, prav tako ujetniki teh mnogoplastnih kompleksnosti, vsi skupaj z burekom vred ali preko bureka, tako zatirani kot zatiralci (str. 159). Na neki splošni ravni je tak zaključek korekten, študija primerov namreč lepo poudari izjemno kompleksnost pomenov in rab bureka v Sloveniji, toda po drugi strani se s takšno izpeljavo argumenta težko strinjamo v celoti. Seveda, relacije so kompleksne, moč je v plejadi raznolikih diskurzivnih operacij razpršena in neredko nekonsistentna, toda to vendarle ne pomeni, da o bureku – ali kateremkoli drugem predmetu kritične poststrukturalistične analize – ni mogoče povedati nič bolj določnega. Kljub vsem kompleksnostim in ambivalentnostim, celo protislovljem, ki se avtorju kažejo pri analizi bureka v Sloveniji, ostaja verjetno vendarle nesporno, da politične implikacije različnih diskurzivnih okvirov, naravnanih nasproti bureku, niso povsem ambivalentne, da ti diskurzi tudi niso enako

* Doc. dr. Peter Stanković, Oddelek za kulturologijo na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Kardeljeva ploščad 5, E-naslov: peter.stankovic@fdv.uni-lj.si

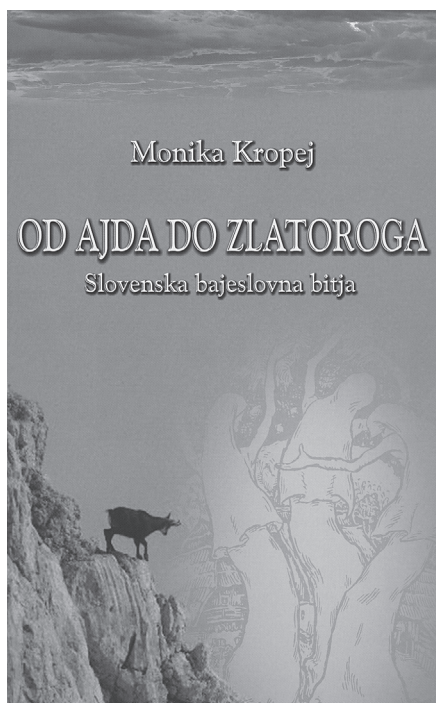
močni in da, konec koncev, tudi ne (pri) zadevajo vseh pripadnikov slovenske družbe na enak način. Nekega »Bosanca« sicer alternativni diskurzi prav gotovo emancipirajo, toda to mu verjetno v resničnem življenju ne pomeni veliko, saj so ti diskurzi v pretežni meri zamejeni v kroge izobražene, alternativne mladinske populacije, s katerimi zelo verjetno nima veliko opravka, medtem ko so nacionalistični diskurzi na drugi strani zelo verjetno bistveno močnejši, v njegovem življenju pa skoraj zagotovo bistveno bolj intenzivno prisotni. Soobstoj različnih diskurzov in njihova pogosta notranja nedoslednost ne pomenijo, da ti nimajo zelo realnih učinkov na ljudi in to za nekatere manj, za druge bolj ugodne. Kritična primerjava različnih diskurzov o bureku, še tako kompleksnih in ambivalentnih, in njihova umestitev v vsaj okvirne realne socialne okvire slovenske družbe na prelomu tisočletij, bi skratka

študiji, ki ji v raziskovalnem delu ne gočitat prav ničesar, znala prispevati bistveno bolj izostren zaključek. Namesto tega se sedaj zdi, da raziskovalni temeljivosti in sproti interpretativni subtilnosti umanjkuje smiselno dovolj zaokrožena izpeljava, ki jo avtor opravičuje s trditvami o nedokončnosti vsake interpretacije (str. 159 in 160). S tem se je seveda mogoče strinjati, toda to vendarle ne pomeni, da ni smiselno poskusiti oblikovati vsaj čim boljše interpretacije. Konec koncev tudi Foucault sam ni analiziral diskurzov kar tako, temveč z jasnim namenom razkritja njihove ujetosti v realna razmerja družbene moči.

Da ne bo pomote: Mlekuž na več točkah poudarja in kritično obravnava burekovo »vrženost na politično polje« (str. 171). Vtis je le, da zgolj z nekoliko manjšo mero interpretativne odločnosti in konsekventnosti, kar recenzent s kritične družboslovne fakultete ne more ne vsaj

nekoliko obžalovati (morda gre le za profesionalno / institucionalno deformacijo). Zunaj tega zadržka, o katerem bi se nenazadnje dalo tudi razpravljati (Mlekuževo razvijanje argumentov je na svoji strani vendarle precej konsistentno z njegovim raziskovalnim nastavkom, natančna analiza burekove umeščenosti v razmerja moči pa bi tudi verjetno zahtevala še za eno knjigo dela), je delo *burek.si?! koncepti / recepti* impresiven dosežek, ne samo v svoji več kot temeljiti, predvsem pa neredukcionistični obravnavi vseh možnih pomenskih odtenkov bureka v Sloveniji, temveč tudi po svoji nadvse simpatični in z vsebino skladni formi. Napisano je namreč v za odtenek hudomušnem slogu z mnogimi neologizmi, ki razpravo poživljajo, nenazadnje pa – vsaj zdi se, da je tako – avtorja tudi diskretno postavljajo na pozicijo »afirmativnega burekizjavljanja« (str. 143). Je to tista interpretacija, ki jo pogrešamo na koncu?

MONIKA KROPEJ: Od ajda do zlatoroga. Slovenska bajeslovna bitja; Mohorjeva: Ljubljana, Celovec in Dunaj 2008, 352 str.

Ukvarjanje z miti v času urbanih legend in kibernetičnih zgodb, ki danes krožijo po medmrežju, ni hvaležna stvar. Tem bolj smo lahko hvaležni, da je v 21. stoletju izšla knjiga, ki priča o bogati kulturni dediščini bajeslovja na slovenskem ozemlju. Tisto »starodavno pripovedovanje«, o katerem so že v 19. stoletju pravili, da začenja izginjati, se je v 20. stoletju počasi izgubilo, vendar je v slovenskem prostoru le bilo mogoče ozavestiti ljudi, da je bajeslovje kulturna dobrina, zato sta odnos in spoštovanje do tega izročila ohranjena do danes.

Avtorica knjige, dr. Monika Kropelj, predstojnica Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, je skušala v knjigi pregledno in bralcu prijazno predstaviti številna bajeslovna bitja, ki se pojavljajo v slovenskih bajkah. Ni pa vključila v študijo ljudskih junakov, kot so kralj Matjaž, Peter Klepec, Miklova Zala in dru-

gi, ki sodijo med *bajeslovne like*. Pojem *bajeslovni liki* je namreč nekoliko širši in obsega med drugim tudi osebe, ki so jih ljudje sčasoma mitizirali.

V antiki je mit imel posebno mesto v duhovnem življenju družbe, predstavljal je primordionalno resnico, skupek zelo starih simbolov in razsežnost človeškega dožemanja sveta. Šele pozneje so začeli povezovati mite z izmišljenim, lažmi, zastarelim pogledom na svet, s pravljico, z bajko in bajanjem.

Slovenska inačica za mit je bajka. Slovenske bajke pripovedujejo o nastanku sveta, človeka, naroda, stvarstva, o dogajanju v onostranstvu, koncu sveta in številnih bajeslovnih bitjih, ki spremljajo predstavniki svet ljudi. Monika Kropelj se predvsem sprašuje, kakšno mesto imajo sredi vsega tega bajeslovna bitja. Bajeslovna bitja so v knjigi predstavljena glede na glavno vlogo, ki jo zasedajo

* Mag. Martina Piko-Rustia, univ. dipl. etnol., vodja Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik. A-9020 Celovec, 10. Oktoberstr. 25, E-naslov: piko@ethno.at